

Pukovnik
DUŠAN VILIĆ
Pukovnik
MARKO TRBOVIĆ

Primena teorije i prakse specijalnog rata u pokušajima izvođenja kontrarevolucije

Po osnovnoj platformi i ciljevima, po načinu kako je pripremana, a posebno po oblicima ispoljavanja, kontrarevolucionarna pobuna u SAP Kosovo u prvoj polovini 1981. godine (za koju se još ne može kazati da je okončana) čini osoben primer primene nekih sredstava i metoda specijalnog rata i principa njegove strategije posrednog nastupanja.

Kao što je poznato, reč je o takvoj vrsti ugrožavanja nacionalne nezavisnosti i teritorijalnog integriteta, a iznad svega unutrašnjih tokova društvenog razvoja određene, a u konkretnom slučaju naše zemlje, koji znači prikrivenu, posrednu i dugoročnu delatnost raznovrsnih neprijateljevih organizacija i institucija, bilo u zemlji ili iz inostranstva. Posredno nastupanje, razume se, može u određenim uslovima da znači i nastupanje preko »trećeg«, s čim se, kao novijom pojavom, svet sve više suočava.

Za razliku od oružane agresije, u specijalnom ratu agresor nastoji da postigne svoje ciljeve ne neposredno, upotrebom oružanih snaga, njihovim agresivnim nastupom i fizičkim prisustvom na tuđim teritorijama, već posredno, raznovrsnim postupcima raznorodnih neprijateljevih snaga koje su usmerene prema svim oblastima života društva, i ne tako brzo kao u oružanom »blic krigu«, već taj sistematičan napad na posredan način, po pravilu, duže traje.

Strategija posrednog nastupanja podrazumeva, dakle, takvu veštinu vođenja specijalnog rata koja, koristeći se raznim suprotnostima i protivrečnostima određenog društva, teži ka tome da izaziva

raznovrsne oblike sukoba (raznovrsnim posrednim postupcima) u oblasti politike, ideologije, ekonomije i subverzije. U izvesnim slučajevima, uključuje se i upotreba oružanih snaga, razume se u najpovoljnijim oblicima.

Dosadašnja primena specijalnog rata i njegove strategije posrednog nastupanja upućivala je na zaključak da se njome prevashodno koriste blokovske velesile u pokušaju realizacije svojih strateških ciljeva. Međutim, nedavni kontrarevolucionarni događaji na Kosovu, kao i postupci nacionalističkih snaga u tzv. masovnom pokretu s početka prošle decenije, nedvosmisleno pokazuju da i unutrašnje neprijateljske snage sve više pribegavaju strategiji posrednog nastupanja kao glavnom ili jedinom sredstvu u borbi za njihove kontrarevolucionarne ciljeve.

Nacionalizam i iredentizam — idejna platforma kontrarevolucije

Jedan od postulata strategije posrednog nastupanja u oblasti ideologije, jeste korišćenje nacionalizma i religije kao idejne i političke platforme specijalnog rata, pogotovo ako ih je moguće udružiti na zajedničkom političkom programu. Nacionalizam kao izraz kolektivnog egoizma je, u stvari, najefikasnije sredstvo te strategije koja teži ka političkoj i uopšte društvenoj destabilizaciji određene društvene zajednice. Manipulacija s nacionalizmom se smatra utoliko uspješnijom ukoliko se ona tiče višenacionalne društvene zajednice. Polazi se od toga da te zajednice, po pravilu, nisu imune od nacionalnih trvenja, pa i žestokih sukoba kroz dužu ili kraću istoriju življenja na zajedničkim ili susednim teritorijama. Tendencionizam kopanjem po toj istoriji mogu, kao iz pepela da se iščeprkaju zapretane varnice i da se razbukte u nove svađe i razmirice. Sve to, razume se, pod uslovom da se takvom nacionalističkom neprijateljskom delanju ne suprotstave zdrave snage nacija u čije ime se podgrejava nacionalistička euforija, to jest, njene vodeće i najrevolucionarnije snage — i to organizovano, znalački, energično i, što je naročito važno — blagovremeno.

U svojim kalkulacijama s nacionalizmom strategija posrednog nastupanja polazi od teze da se ceo svet kreće u pravcu sve veće diversifikacije sile u globalnim razmerama i fragmentacije političke vlasti u granicama nacionalnih država. Ta teza zasniva se na činjenici da se broj nacionalnih država u svetu u vremenu posle drugog svetskog rata više nego udvostručio, odnosno da će, ako se takav

tempo nastavi, do kraja ovog veka u svetu biti preko 300 nacionalnih država. Pri tom se zaboravlja da su se nacionalne države posle drugog svetskog rata naglo umnožile na račun raspada kolonijalnog carstva, i da je taj proces uglavnom završen. Dalje umnožavanje nacionalnih država moguće je samo na račun cepanja već postojećih, tako da od jedne nastaju dve ili više samostalnih nacionalnih tvorevina.

Prema tome, ta teorija sama po sebi je svojevrsna manipulacija, sračunata na to da se društvena kretanja skrenu u željenom pravcu ili da se makar vremenski uspore i podrede određenim ciljevima.

Raspad kolonijalizma, narastanje socijalizma do razmera prevladajućeg svetskog procesa, pojava i stalno jačanje pokreta nesvrstanih, uz istovremeno slabljenje kohezije blokova sasvim sigurno, osim ostalog, znače diversifikovanje sile u svetskim razmerama, odnosno znače proces ukidanja monopola jedne ili nekoliko zemalja u međunarodnim odnosima. U okvirima nacionalnih država taj isti proces podrazumeva sve veći stepen »fragmentacije političke vlasti«, onoliko koliko su unutrašnja kretanja u određenoj društvenoj zajednici praćena decentralizacijom vlasti i demokratizacijom celokupnog društvenog života.

U svemu tome bitno je uočiti da između nacionalizma i istinske nacionalne politike, posebno kada je reč o politici nacionalne ravnopravnosti u višenacionalnim zajednicama, postoje duboke klasne razlike. Nacionalizam i nacionalna ravnopravnost su u klasno-socijalnom i humanističkom smislu, nepomirljive kategorije. Nacionalizam je kategorija kontrarevolucionarne sadržine, dok su nacionalna ravnopravnost i nacionalno oslobođenje revolucionarno dostignuće svake nacije.

Nacionalizmu je imanentan odnos dominacije i eksploatacije u društvu, dakle, u sopstvenoj naciji, ali nacionalizam znači prvenstveno — držanje drugih nacija i naroda u neravnopravnom položaju. Nacionalizam ne prihvata i ne priznaje principe bratstva i jedinstva a ni principe klasne borbe. Ali, snage nacionalizma uvek nastupaju s maskom na licu: one su uvek spremne da svoje ciljeve predstave u javnosti kao ciljeve nacionalne afirmacije i tako, liže nacionalnih interesa, pod parolama o nacionalnoj ravnopravnosti, ugroženosti sopstvene nacije i sl. grade i razrađuju svoju strategiju prikrivanja.

Nacionalističke snage, čak i po pravilu, nastoje da za sebe iskoriste sveopšta društvena dostignuća, pogotovo ako subjektivne snage nisu dovoljno budne i počnu pomirljivo da se odnose prema pojedinim negativnim društvenim kretanjima. Popustljivost se u ovom kontekstu pojavljuje kao prvorazredni saveznik nacionalizma.

Cinjenica da su se albanski nacionalizam i iredentizam razvili do stanja takve siline kakva je manifestovana u nedavnim kontrarevolucionarnim događajima u SAP Kosovu, baš u vreme kada je albanska narodnost u Jugoslaviji doživela najveći materijalni i kulturni napredak u svojoj istoriji, odnosno kada su SAP Kosovo tako visoko situirali u sistemu jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog federalizma, govori da demarkaciona linija između nacionalne afirmacije i nacionalizma nije bila uvek jasno povučena, ili, u najmanju ruku, odgovorni činioci i uopšte organizovane socijalističke snage nisu je uvek držali ažurnom.

Nacionalističke i iredentističke snage u SAP Kosovo nisu se odrekle svojih ciljeva, bez obzira na neosporni ukupni napredak u Pokrajini, naročito poslednjih deset-petnaest godina. Naprotiv, pokazalo se da u tom burnom materijalnom, kulturnom i sveukupnom drugom razvoju SAP Kosovo, te snage vide uvećane šanse za svoje delovanje, razume se u okolnostima koje je činio splet borbe za napredak i brže prevazilaženje istorijski nasleđene zaostalosti, sa svim poznatim posledicama koje je ta zaostalost proizvodila. U takvim okolnostima neprijatelj je ocenio da, ako posrednim nastupanjem uspije makar i delimično da ugradi svoju platformu u tekuće tokove društvenog života, može da pokuša da definitivno ostvari svoje nacionalističke i iredentističke ciljeve. Liberalističko i oportunističko ponašanje odgovornih pojedinaca ili grupa u redovima organizovanih socijalističkih snaga u Pokrajini, a i šire, objektivno je doprinosilo stvaranju povoljnih okolnosti za potsticanje nacionalističkih osećanja i otvaralo put prodoru nacionalizma.

Kad je reč o toj, u suštini nacionalističkoj platformi kontrarevolucije, valja kazati da ona nije ni nova ni originalna, pa prema tome ni iznenađujuća. I do sada je klasni neprijatelj u okviru bilo koje nacije, napadajući našu revoluciju i socijalističko samoupravljanje, uvek nastupao s nacionalističkih pozicija. To je donekle i razumljivo. Kao što našoj revoluciji u uslovima drugog svetskog rata nije moglo biti razumne i prihvatljive alternative, tako i socijalističkom samoupravljanju nema zamene nekom prihvatljivom političkom platformom na kojoj bi se mogao mobilisati pretežan deo jedne populacije. Zato, klasni neprijatelj i ne može ponuditi ništa drugo do nacionalizam, dakako, manje ili više zamaskirano.

Nacionalizam kao iracionalna sila, pobuđujući i najniže instinkte kolektivnog egoizma i mržnje prema drugim narodima, pokazuje se, ne samo u slučaju Kosova nego uopšte, kao ideologija koja, kroz duži period (uglavnom neometanog) delovanja, može da dođe do stepena kada se pretvara u rušilačku materijalnu silu, s nesagledivim posle-

dicama, razume se najpre po narod iz čijih je redova iznikao i u čuje ime nastupa. Svaki nacionalizam se manifestuje kao šovinizam prema drugim narodima i, u određenim uslovima, može im naneti veće ili manje ljudske i materijalne žrtve. No, u posledicama, on je poguban najpre po vlastiti narod i njegovu budućnost. Dalja i bliža istorija su, na žalost, pune primera nacionalnih tragedija koje su sledile kao zakonita završnica prethodnog nacionalističkog mahnitanja. Razume se da je do nacionalističke euforije ovako visokog stepena, kakav je bio na Kosovu, moglo doći samo posle sistematičnih i dugotrajnih priprema. Tu su prodiranje i širenje nacionalističkih elemenata u sve postojaće strukture društveno-ekonomskog i političkog sistema predstavljale polaznu osnovu neprijateljskog delovanja — strategije posrednog nastupanja.

Osnovni sadržaj nacionalističkog istupanja bio je vešto protkan pseudomarksističkim parolama na koje je naseo jedan deo omladine i stanovništva u Pokrajini. Pri tom su i najokoreliji nacionalisti i šoviniisti bili načisto da javno ne mogu istupiti bez maske. S parolama o ravnopravnosti, pravu na samoopredeljenje, o eksploatisanosti, niskom životnom standardu i drugim sličnim parolama, trebalo je, makar i privremeno, prikriti pravu nacionalističku i iredentističku prirodu priprema za kontrarevoluciju.

Nacionalistička indoktrinacija

U takvoj neprijateljskoj delatnosti na Kosovu na osnovi albanskog nacionalizma i iredentizma, kao značajni činioци delovali su: ilegalne nacionalističko-iredentističke organizacije, koje su poslednjih 10—15 godina redovno neprijateljski delovale; deo nastavnog osoblja u školama svih stepena, uključujući i osnovne, koji je prethodno bio indoktriniran, ili je čak pripadao i pojedinim ilegalnim organizacijama; ubačeni nacionalistički elementi u različitim društvenim strukturama; zvanična Albanija, naročito kroz vrlo raširene oblike tzv. kulturne i prosvetne saradnje sa SAP Kosovo, jakim obaveštajnim delovanjem, radio-propagandnim delovanjem i slično; i, konačno, albanska emigracija na Zapadu, s Kosova i iz Albanije.

Razne ilegalne nacionalističko-iredentističke organizacije na Kosovu stavljamo na prvo mesto upravo zbog toga što su one najneposrednije širile svoja shvatanja, usmerenim izlaganjima na sastancima, preko pisanih materijala (letaka, programa, statuta i drugih pamfleta). Stoga valja podsetiti da već samo bavljenje zabranjenim aktivnostima za mlade ljude ima stanovitu privlačnost u psihološkom

smislu, pogotovo kada se unapred zna da i eventualno otkrivanje takve aktivnosti neće naići na opštu društvenu osudu, pa i oštriju represiju vlasti. Učešće u takvim aktivnostima mladim ljudima je lažno predstavljano kao učešće u velikom patriotskom činu, zašto ih u budućnosti čeka »nagrada nacije«.

S druge strane, programska osnova gotovo svih ilegalnih nacionalističko-iredentističkih grupa ili organizacija, danas se to sasvim dobro vidi, nije za potcenjivanje.¹ Organizatori kontrarevolucije na Kosovu, po ugledu na slične kontrarevolucionarne organizacije na zapadu Evrope a i drugde u svetu, napravili su na prvi pogled paradoksalnu mešavinu nacionalizma i marksizma-lenjinizma. U stvari, oni su zaodenuli jedan krajnji agresivan i brutalan nacionalizam u pseudomarksističku frazeologiju, kako bi njegova prava priroda bila manje prepoznatljiva. Međutim, u suštini, reč je o kombinaciji enverovske pseudoteorije staljinističko-informbirovsko-dogmatskog modela socijalizma i lažnog predstavljanja poznatih marksističkih stavova o nacionalnom pitanju. Pri tom se manipulisalo iskonstruisanim tvrdnjama o tobožnjoj raskomadanoosti, nacionalnoj ugnjetenosti, socijalnom izrabljivanju, prisilnoj asimilaciji, pa čak i genocidu prema albanskom narodu, kako bi zatim usledio poziv da se krene u »svetu« borbu za ostvarenje istorijskih nacionalnih ciljeva: oslobođenje albanskog naroda od srpskog, crnogorskog i makedonskog iskorišćavanja i nacionalnog ugnjetavanja i stvaranje »velike Albanije« i slično.

Ne treba zaboraviti da se na takvim ili sličnim pseudomarksističkim, u stvari, utltralevičarskim, parolama već preko dve decenije vaspitava najveći broj pripadnika terorističkih grupa i organizacija na zapadu Evrope, a i drugde u svetu, kao što su, na primer, pripadnici »Crvenih brigada« u Italiji, »Grapo« u Španiji, »Crveni narodni front« albanske emigracije i drugi.

Zajednički imenitelj idejnih osnova neprijateljevih snaga i ilegalnih organizacija na Kosovu ima, dakle, kao bog Janus — dva lica: jedno, koje treba da posluži u propagandne svrhe, odnosno za pridobijanje novih pristalica za različite oblike ilegalnog rada (od političkog — do oružane borbe); i drugo, ono pravo, koje bi trebalo da

¹ Poslednjih nekoliko godina na Kosovu se na razne načine oglasilo ili bilo i identifikovano nekoliko različitih grupa i organizacija. U pisanim materijalima pojavljivale su se parole s različitim nazivima, kao: »Nacionalna partija rada«, »Albanska partija rada«, »Albanska komunistička marksističko-lenjinistička partija u Jugoslaviji« (ova je jednim letkom primila na sebe i odgovornost za nedavne kontrarevolucionarne događaje na Kosovu), »Nacionalnooslobodilački pokret«, itd. Razume se da treba s rezervom uzimati sve ove naslove, jer se i iz dosadašnje prakse zna da se ista ilegalna grupa javlja s više različitih imena, odnosno da iza jednog naziva ne stoji uvek i stvarna organizacija.

se ukaže simpatizerima, pristalicama i članovima tih organizacija tek pošto krajnji ciljevi organizacija — prema predviđanjima njihovih rukovodstava — budu realizovani. Prvo lice koje je oblikovano tako da bude što privlačnije za široke narodne mase, a posebno za pripadnike društvene grupe intelektualaca i studenata i školske omladine. Stoga se u svim pisanim materijalima tih grupa ili organizacija kritički, odnosno kritizerski, preispituje i analizira gotovo cela praksa socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji i njenim »slabim tačkama« se obilno koristi u propagandne svrhe.

Da bi se ozloglasio sistem socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji, kao i politika i Program SKJ, navedene ilegalne organizacije pokušavaju u svojim »programima« da dokažu kako su to, u stvari, »kapitalistički« odnosi, a da je politika SKJ »revizionistička«. Istovremeno, ilegalne organizacije se izjašnjavaju kao nosioci »ujedinjavanja Albanaca« i »organizovanja novog socijalističkog života« i na toj osnovi pokušavaju da mobilišu sve radne ljude i jugoslovenske građane Albance, odnosno da mnogim metodima za indoktrinaciju zarobe svest, pre svega mladih ljudi, i na taj način ih upotrebe kao oruđe za ostvarivanje svojih ciljeva.

Druga strana tog lica je još značajnija za tačnije određivanje karaktera ovih snaga i organizacija. Naime, njihova kontrarevolucionarnost ne ispoljava se samo kroz težnju za promenama Ustava SFRJ i republičkih ustava, odnosno za osnivanje »albanske republike« u navedenim granicama, nego i kroz osnovne programske postavke u vezi s ekonomskim i političkim sistemom društvenih odnosa koji bi te snage želele da uspostave na odnosnoj teritoriji. Naime, u nemogućnosti da konstruktivno doprinesu rešavanju i prevazilaženju problema i protivrečnosti s kojima se gotovo svakodnevno suočava naše društvo, te snage — koristeći se izgovorom etničke povezanosti — traže izlaz u izgradnji u osnovi birokratsko-etatističkog društvenog sistema kakav postoji u NRS Albaniji. Sličnost postaje gotovo zapanjujuća kada se bitni elementi etatističko-birokratskog sistema koji vlada u Albaniji uporede s konkretnim merama čije se preduzimanje zagovara: kolektivizacija poljoprivrede, »preuzimanje« albanskog školskog sistema, potpuno ukidanje privatne svojine nad sredstvima za proizvodnju, uvođenje sistema uravnilovke u »raspodelu« ličnih dohodaka, potpuno administrativno određivanje cena za celu zemlju, zabrana verskih organizacija. Čak se i otvoreno kaže da bi ustav takve »albanske republike« bio baziran na Ustavu NSR Albanije. Takođe, privreda te republike bi bila nezavisna u odnosu na svetsku privredu (opet slično privredi NSR Albanije). Predlaže se ujedinjavanje marksističkih pokreta u svetu u jedan pokret koji bi imao svoje

rukovodstvo, što neodoljivo podseća na Staljinov koncept odnosa u Kominterni, a kasnije i u okviru Informbiroa itd. Dakle, te snage pokušavaju u našoj zemlji, kao ideološko-političko opredeljenje i konkretnu praksu, da nametnu ono što su njeni radni ljudi i građani, pre svih komunisti, već odbacili i protiv čega su se odlučno borili: birokratsko-etatistički sistem zasnovan na šovinizmu, gotovo nacizmu, kao ideološkom konceptu. Ponuđena osnova kontrarevolucionarnih snaga na Kosovu, umesto bratstva i jedinstva naroda i narodnosti, nudi mržnju i bratoubilački rat; umesto politike nesvrstavanja, nudi izolaciju po modelu spoljne politike današnje Albanije; umesto samoupravljanja kao vladajućeg društvenog odnosa u nas i na njemu zasnovanog političkog sistema — etatističko-birokratski model socijalizma takvog despotskog tipa kakav je izgrađen u toj zemlji. S obzirom na to da su i sami svesni da bi takav »program« teško mogao nekoga da privuče, težište prenose na iracionalna osećanja ljudi (kao u slučaju apela na ujedinjavanje Albanaca pred »panslovenskom opasnošću«), kao i na plasiranje »podataka« i »činjenica« čiju tačnost običan čovek, objektivno i subjektivno ne može da proveriti.²

Najznačajniju ulogu u masovnom vaspitanju stanovništva bilo koje društvene zajednice — ima sistem školstva. S tom činjenicom računa i strategija posrednog nastupanja. Poznat je jedan od njenih postulata u oblasti ideologije koji se u osnovi svodi na odnos prema tzv. »društvenoj eliti«, tj. prema kadrovima zemlje koju napadaju, a u čijim redovima naučno-nastavno osoblje zauzima osobito značajno mesto.

Kad je reč o tim kadrovima, odnos prema njima se svodi na nameru njihovog idejnog i političkog indoktriniranja, koje se posle automatski prenosi na čitave generacije školske i studentske omladine, što znači da je prosveta u celini na glavnom pravcu udaru snaga specijalnog rata koje deluju prema našoj društvenoj zajednici. S obzirom na mesto i ulogu vaspitno-obrazovnih institucija u formiranju svesti celih generacija, nosioci te strategije na Kosovu smatraju da za ostvarenje pretenzija kakve ima velikoalbanski nacionalizam u odnosu na Jugoslaviju, nije dugo sačekati 10—15 godina, kada će indoktrinirani kadrovi iz redova tih generacija, po sili prirodne smene, početi da zauzimaju značajna mesta u svim strukturama jednog društva, odnosno kada će moći da utiču na njegove tekuće društvene tokove.

² Reč je o posredno prisutnoj tezi u propagandnom delovanju tih snaga i njihovih organizacija da u ostalim delovima naše zemlje »teče med i mleko«, a da su samo Albanci suočeni s ekonomskim i drugim problemima i slično, što kao sredstvo strategije posrednog nastupanja nije novo, ali se sve više koristi i produbljuje.

Infiltracija kao metod pripreme kontrarevolucije

U strategiji posrednog nastupanja infiltracija, idejnih i političkih istomišljenika kontrarevolucije u postojeće društvene strukture određene društvene zajednice, je prvi preduslov za što veći uticaj na tekuće tokove ukupnog društvenog razvoja i pripremanje i izvođenje kriznih stanja iz kojih se zatim pokušava da izvuče ono što je bitno, što je krajnji cilj.

Razume se da je između pripadnika ilegalnih nacionalističkih organizacija i ubačenih neprijateljevih nacionalističkih elemenata u naše društvene strukture, konkretno u slučaju Kosova, nemoguće povući neku oštru granicu. Ovo naročito s toga što su, gotovo po pravilu, ti nacionalistički elementi, pogotovo oni na važnijim, uticajnijim pozicijama u našim društvenim strukturama, istovremeno članovi ilegalnih nacionalističkih organizacija, pa čak i njihovih rukovodstava. Ova razlika u kategorizaciji neprijateljevih snaga se ističe radi toga da bi se ukazalo na bitno drugačiji način delovanja jedne i druge vrste. Dok se pripadnici ilegalnih organizacija, koji nemaju mogućnosti javnog ispoljavanja, isključivo služe metodama ilegalnog rada, dakle prikriveni su, dotle se elementi ubačeni u naše društvene strukture služe uticajem koji im omogućava vršenje javnih funkcija, tj. pokriveni su njima i deluju u skladu s takvim objektivnim okolnostima. Pri tom se ne sme smetnuti s uma i međusobno usklađivanje aktivnosti i međusobno dopunjavanje tih dveju vrsta unutrašnjeg neprijatelja uopšte i u uslovima koji su postojali na Kosovu.

U principu, ubacivanje neprijateljevih snaga ne mimoilazi ni jednu društvenu strukturu. Ipak, na udaru su, i u našim uslovima, Savez komunista, organi državne uprave, prosveta i kultura, sredstva informisanja, privreda, a prema mogućnostima i oružane snage i snage bezbednosti. Razume se, sve navedene strukture nisu jednako tome podložne, pa ni prodori u njih nemaju jednake domete. No, bez obzira na veću ili manju otpornost pojedinih struktura, neprijatelj ne odustaje od toga metoda, jer bez toga ne može računati na dalje korake u pripremi i razvijanju kontrarevolucije. Jasno je da su posledice infiltracije utoliko teže ukoliko su njome bila zahvaćena i rukovodstva pojedinih društvenih struktura.

Da je u pripremi kontrarevolucije na Kosovu primenjena infiltracija kao jedan od najopasnijih oblika strategije posrednog nastupanja, pokazuju, na jednoj strani, dokumenti ilegalnih organizacija u kojima se takvo prodiranje otvoreno zagovara već više godina, a na drugoj strani, dosadašnji rezultati diferencijacije koju u svojim re-

dovima i u redovima svih drugih društvenih struktura na Kosovu vodi Savez komunista.

Uloga zvanične Albanije u podsticanju i razvijanju nacionalističko-iredentističkih težnji na Kosovu, višestruka je i odavno poznata. »Nema sumnje da je politika Albanije i njena gotovo nesmetana propagandna delatnost prema Kosovu jedno od najznačajnijih izvorišta nacionalističke euforije«. ³ Nedelju dana nakon kumulacije kontra-revolucionarnih događaja na Kosovu (8. aprila) Radio Tirana je prenela tekst iz zvaničnog partijskog organa »Zeri i populist« u kome se otvoreno štite organizatori i učesnici tih događaja i poistovećuje se s njima i njihovim političkim ciljevima. I kasnije u nekoliko navrata zvanična Albanija je nedvosmisleno pokazala da stoji iza nacionalističko-iredentističkih snaga na Kosovu, a time i da preuzima i snosi jednu od glavnih odgovornosti za posledice koje nastaju ili mogu nastati iz tako otvorenog i grubog mešanja u unutrašnje stvari Jugoslavije.

Nemoguće je na ograničenom prostoru eksplicirati sve ispoljene oblike učešća zvanične Albanije u oblasti ideološke indoktrinacije na osnovi albanskog nacionalizma i iredentizma. Zbog toga ćemo se, i to najkraće, zadržati samo na delovanju u oblasti tzv. kulturne saradnje između SAP Kosova i Albanije. To se na prvom mestu odnosi na deo »saradnje« u oblasti prosvete, tj. na angažovanje (a ne razmenu) nekih profesora sa Univerziteta u Tirani za izvođenje nastave na Univerzitetu u Prištini, kao i na uvoz udžbenika, gotovo za sve stepene školovanja. Razume se, glavni nosioci razvijanja takve, u suštini jednosmerne saradnje u oblasti kulture i prosvete bili su podjednako neki kulturno-prosvetni poslenici iz SAP Kosova, kao i njihovi istomišljenici iz Tirane. Sasvim je prirodno da Kosovo i republike u kojima žive pripadnici albanske narodnosti više učestvuju u našim ukupnim odnosima sa Albanijom kao susednom zemljom. Ali pri tom je takođe jasno da, ako je reč o saradnji, ona mora biti obostrana, dvosmerna. Ona upravo to nije bila. Kulturno-prosvetna »saradnja« SAP Kosova sa Albanijom, ovakva kakva je po svom sadržaju bila sve do izbijanja nedavnih kontrarevolucionarnih događaja u Pokrajini, više je imala značenje organizovane ideološke indokrinacije i grube tekuće propagande albanskog nacionalizma i iredentizma, nego saradnje u funkciji međusobnog upoznavanja i zbližavanja dva naroda i dve države, što je trebalo da joj bude osnovna svrha.

Opšte je poznata činjenica da je granica između kulturnih, na jednoj, i propagandnih aktivnosti, na drugoj strani, i ranije bila sla-

³ L. Koliševski: Iz izlaganja na zajedničkoj sednici Predsedništva SFRJ i Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka, od 29. aprila 1981. godine, »Politika«, 30. aprila 1981. godine.

bo uočljiva. Svakako, ova tvrdnja se pre svega odnosi na kulturno-prosvetne i propagandne aktivnosti onih zemalja koje prema svojim susedima ili drugim suverenim narodima i državama vode agresivnu politiku ili imaju teritorijalne i druge pretenzije. Zbog toga nema mesta iluzijama o »čistoj« kulturnoj ili prosvetnoj misiji koje sve zemlje razvijaju u svetu. S obzirom na svoje pretenzije prema delovima teritorije SFRJ na kojoj žive pripadnici albanske narodnosti, to se, bez sumnje, odnosi i na kulturno-prosvetnu »saradnju« koju je Albanija razvijala sa SAP Kosovom.

Politička emigracija Albanaca u zapadnim zemljama, kao jedan od bitnih činilaca u pripremi i vođenju specijalnog rata, odigrala je svoju ulogu u podsticanju i razvijanju nacionalizma i iredentizma na Kosovu. Poznata je geneza ove emigracije, svejedno da li je poreklom s Kosova ili iz Albanije. Osnovu njenog formiranja posle rata na Zapadu, kao i u slučajevima četničke, ustaške, belogardejske, vmrovske i druge emigracije, čine ostaci razbijenih kvaslinških (balističkih) formacija koje su služile nemačko-italijanskim okupatorskim snagama i sačinjavale su glavnu snagu za borbu protiv NOP na Kosovu. Bitne karakteristike njene posleratne neprijateljske aktivnosti su istovetne karakteristikama aktivnosti svih ostalih neprijateljskih emigrantskih organizacija poreklom iz Jugoslavije.

Međutim, ovog puta, uporedo sa pripremama za kontrarevolucionarni akt na Kosovu, tekao je i proces stanovitog objedinjavanja pojedinih grupa i organizacija albanske emigracije, bez obzira na inače suprotna (u nekim slučajevima) idejna i politička opredeljenja pojedinih od tih grupa (na primer, pristalice bivšeg kralja Albanije i tzv. »Crveni narodni front«). To objedinjavanje albanskih emigrantskih organizacija vrši se na staroj, dobro poznatoj platformi stvaranja »velike Albanije«, na kojoj se jednovremeno nalazi i zvanična Albanija, a kojima su se obilato koristile i sile fašističke osvine Nemačka i Italija u drugom svetskom ratu. U isto vreme, ta emigrantska grupacija ostvaruje ili pokušava da ostvari neki stepen saradnje s drugim grupama neprijateljski raspoloženim prema SFRJ, kao što su ustaška emigracija, s kojima čak organizuje zajedničke demonstracije, zatim sa makedonskom vmroovskom emigracijom, pa čak i s organizacijama nekadašnjih folksdojčera, koji su živeli u Vojvodini. Jednom reči, sve što je sa ovih naših prostora reakcionarno i preživelo pokušalo je po ko zna koji put od završetka revolucije da nam napakosti, nanese štetu, okrnji ugled i slično, sve u nadi da će, legitimišući se kao antisocijalistička, antisamoupravna i antijugoslovenska snaga, a uz to i kako-tako objedinjena, pronaći patrona uz čiju bi pomoć ponovo mogla doći u poziciju da pali, žari i uništava

sve što su radni ljudi, narodi i narodnosti Jugoslavije mukotrпно stvorili u svojoj revoluciji i dosadašnjoj socijalističkoj izgradnji. Razume se da je u ovom procesu objedinjavanja tako idejno i politički raznorodnih grupa i organizacija krupnu ulogu odigrala albanska obavestajna služba.

Izbor momenta i taktike kontrarevolucije

Nastup kontrarevolucije na Kosovu, s gledišta izbora momenta i primenjene taktike, ispoljio je neke osobenosti koje zaslužuju da budu, makar i u najkraćim crtama, analizirane.

Nacionalističko-iredentističke snage na Kosovu, jednako kao i druge antisocijalističke i antijugoslovenske snage u zemlji i u inostranstvu, već davno su planirale i godinama time špekulisale, da stupe u akciju i pokušaju ostvariti svoje ciljeve u tzv. posletitovskom periodu. S tog stanovišta kontrarevolucionarni događaji na Kosovu nisu iznenađenje. To bi se moglo reći jedino za izbor momenta otpočinjanja akcije, što upućuje na zaključak da se računalo s faktorom određene vremenske distance. Neprijatelj na Kosovu je nastupio onda kada je procenio da je opšta mobilnost organizovanih socijalističkih snaga u zemlji, snažno ispoljena u prvoj polovini 1980. godine, popustila, odnosno da je protok vremena od sahrane predsednika Republike Josipa Broza Tita, radio za njega.

No, konkretan izbor momenta za proleće 1981. godine, najverovatnije je vezan i za opšte pogoršanje međunarodnih odnosa, kao i za ispoljene teškoće i slabosti u našim unutrašnjim, pre svega privrednim kretanjima, za koja su organizatori kontrarevolucije na Kosovu procenili da im idu u prilog.

Za taktiku koju su primenili kontrarevolucionarne snage moglo bi se reći da ju je karakterisalo ešelonirano nastupanje s različitim vremenskim razmacima, postepenim uvođenjem glavnih snaga i eskalacijom zahteva i akcija. U tom smislu uočljiva su, vremenski uzevši, tri ešelona: prvi, 11. marta, drugi 25/26. marta i treći, 2/3. aprila 1981. godine. Valja kazati da je bilo i drugih akcija između navedenih datuma, koje, međutim, po svojim ciljevima i ukupnom značaju pripadaju aktivnostima jednog od navedenih ešelona.

Za demonstracije od 11. marta se može tvrditi da su sačinjavale izviđački ešelon koji je imao zadatak da proverí vlastite mogućnosti, odnosno da u praksi potvrdi dokle se u pripremama kontrarevolucije stiglo, da konkretno vidi s kakvim i kolikim snagama može da se računa u njenoj daljoj eskalaciji. Istovremeno s tim ešelonom je va-

ljalo proveriti i sposobnosti, obim i način reagovanja organizovanih socijalističkih snaga u Pokrajini, pa i šire. Socijalne parole i zahtevi, s kojima je neprijatelj izašao 11. marta, trebalo je da zavaraju odgovorne činioce i javnost u pogledu stvarnih namera i ciljeva kontrarevolucije. Kada se danas analizira reagovanje organizovanih socijalističkih snaga na te demonstracije, ne bi se moglo kazati da ta varka, sa istaknutim parolama o studentskom standardu, socijalnim prilikama i slično, nije dala određene rezultate.

Poznate su ocene svih odgovornih činilaca u Pokrajini, na nivou Republike, pa i u Federaciji, o slabostima u ocenjivanju, kvalifikacijama, pa i preduzetim merama u suprotstavljanju demonstracijama od 11. marta. Zaključak neprijatelja i njegova naredna odluka, u stvari, polazili su od procene da postoje bitne pretpostavke za nastavljajanje kontrarevolucije i on se u tom smislu opredelio. Sudeći po svemu, nacionalisti su zaključili da organizovane socijalističke snage u zemlji u datom momentu nisu u stanju ozbiljnije da reaguju, a ponajmanje da će reagovati odlučno i beskompromisno, kako su to i uradile, dakako u skladu s platformom SKJ i načelima Ustava SFRJ utvrđenog poretka. Upravo u tome su se prevarili, što su potvrdili i kasniji događaji. Sem ostalog, i zbog toga su kontrarevolucionarne snage u taktici svoga nastupanja od 25/26. marta i 2/3. aprila pribegle krajnje grubim metodama, kako bi pritiscima na širim prostorima u Pokrajini nadoknadile gubitke u prvobitnoj proceni, istovremeno nastojeći da po svaku cenu izazove krvoproliće i situaciju predstave krajnje dramatičnom.

Za demonstracije od 25/26. marta se može kazati da su značile angažovanje prvog ešelona glavnih snaga kontrarevolucije. Glavni zadaci tog ešelona su bili konsolidovanje snaga i pozicija osvojenih u demonstracijama od 11. marta, eskaliranje kontrarevolucije van glavnog grada Pokrajine, bolje rečeno njeno narastanje u širinu i isticanje stvarnih, glavnih parola i zahteva (»etnički čisto Kosovo«, »Kosovo Republika« i sl.). Po taktici nastupanja tog ešelona (drskost, vandalizam i provociranje na ljudske žrtve) bilo je jasno da neprijatelj na Kosovu ruši mostove iza sebe, što je trebalo da znači da nema name-ru da odstupa.

Nema sumnje da je ukupan razvoj događaja na Kosovu krajem marta ohrabrio organizatore kontrarevolucije da krenu s trećim ešelonom, početkom aprila ove godine. To se vidi i po znatno kraćem vremenskom razmaku između drugog i trećeg ešelona u odnosu na onaj između prvog i drugog. Težište angažovanja tog ešelona, logično, ponovo je bio glavni grad Pokrajine, jer mu je i glavni zadatak bio zauzimanje vitalnih objekata (Predsedništva SAP Kosovo, Pred-

sedništva PK SK SAP Kosovo i dr.) i preuzimanje vlasti, odnosno postizanje ciljeva kontrarevolucije. Dakako, kontrarevolucija na Kosovu je na toj stepenici svoje eskalacije mogla biti efikasno zaustavljena samo upotrebom sile, što je i učinjeno.

Bitno je da se uoči to da je neprijatelj, prilikom grupisanja snaga kontrarevolucije na Kosovu u sva tri ešelona, postupao u skladu sa prethodno izgrađenom metodologijom ponašanja grupa i pojedinaca i odredio im precizne zadatke, počevši od zahteva da organizatori kontrarevolucije do kraja sačuvaju svoju anonimnost, pa sve do toga kako će se pojedinci ili grupe držati u slučaju hapšenja, odnosno kakve će iskaze davati.

U svim zbivanjima princip angažovanja tzv. energične manjine, inače poznate u teoriji i praksi specijalnog rata,⁴ došao je do punog izraza. Ta manjina je očigledno imala ulogu da, kao najodlučniji i najdrskiji deo svakog ešelona, upotrebom najgrublje sile u određenim sredinama (studentski domovi, srednjoškolski centri, čak i neke radne organizacije) prisile onu neodlučnu masu koja subjektivno nije bila opredeljena za takve akcije, tj. da ide u redove demonstiranata, odnosno da energično eliminiše one pojedince koji bi pokušali da se suprotstave kontrarevoluciji, zatim da na ulicama predvodi grupe demonstiranata i usmerava i podstiče njihovo ponašanje.

S obzirom na to da se uspešnost upotrebe »energične manjine« zasniva na pasivnosti i neobaveštenosti neorganizovane mase, nije teško zaključiti da se takvim oblicima napada neprijatelja može najuspešnije suprotstaviti samo dobro organizovana društvena samozaštita. U praksi se pokazalo da u onim sredinama na Kosovu, koje su imale tako organizovanu društvenu samozaštitu, »energične manjine« nisu mogle polučiti gotovo nikakve rezultate.

Svi analizovani činioци, ma koliko bili aktivni u pripremi kontrarevolucije, ne bi mogli da postignu značajnije rezultate da nisu često nailazili na povoljne objektivne uslove, koje su gotovo udruženo stvarali, na jednoj strani, oportunizam i tolerisanje nekih od navedenih aktivnosti, odnosno potcenjivanje društvene opasnosti takvih aktivnosti od organizovanih socijalističkih snaga na terenu, a na drugoj, nedovoljna idejno-politička aktivnost tih istih snaga na liniji i programu SKJ. U tako stvorenim objektivnim uslovima nacionalis-

⁴ Još su fašistički stručnjaci u II svetskom ratu zapazili da se u svakoj društvenoj grupi nalazi oko 5 odsto članova koji imaju izrazite liderske sklonosti i sposobnosti. Po njima je ta grupa i dobila naziv »energične manjine«. U događajima na Kosovu te grupe su se sastojale od 10—15 ljudi, naoružanih hladnim i vatrenim oružjem i vrlo odlučnih u izvršavanju postavljenih zadataka. Nastupale su kompaktno i uz pomoć »pete kolone« u sredinama prema kojima su se usmeravale.

tnčko-iredentističke snage su se ponekad ponašale kao da su već ostvarile legalne pozicije u pojedinim sredinama koje su ih ohrabrivale u nameri da pokušaju ostvariti svoje konačne ciljeve.

Organizovane socijalističke snage u našoj zemlji, za relativno kratko vreme, od svega jedne decenije, dva puta su bile suočene sa, po mnogo čemu sličnim oblicima i taktikom kontrarevolucije. Ne treba sumnjati da su se socijalističke snage kroz suprotstavljanje takvim oblicima napada na našu revoluciju i njene tekovine dovoljno očeličile i izvukle potrebno iskustvo da ih ubuduće ništa ne bi smelo iznenaditi.

Događaji na Kosovu ukazuju na to da snage kontrarevolucije ne miruju, što navodi na zaključak da neće ni ubuduće mirovati. One se samo prilagođavaju novonastalim uslovima koje sobom nose neminovne društvene promene. Te snage očigledno polaze od zaključka da im je strategija posrednog nastupanja najbolje sredstvo u pripremanju i izvođenju kontrarevolucionarnih akcija i operacija. Otuda se može očekivati da će neprijatelj i dalje, na osnovi svojih i tuđih iskustava, nastojati da dograđuje svoju strategiju kako bi pravovremeno predupredio moguće greške i promašaje kakve je doživio na Kosovu. Prema tome, svaka politička neopreznost i nebudnost i potcenjivanje opasnosti od specijalnog rata, može imati za posledice da on bude u nekom čak i nekom novom obliku primenjen i drugde, a ne samo na Kosovu.